

بررسی جایگاه و اهمیت آموزش ترکیبی در دوره اول ابتدایی و موانع اجرایی آن

مهدی یاوندحسینی، دکتر سولماز نورآبادی

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه شاهد - Email: yavandhasanimahdi@yahoo.com

۲- عضو هیات علمی گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه شاهد (نویسنده مسئول)

Email: nourabadi@shahed.ac.ir

چکیده

در عصر حاضر با شیوع ویروس کرونا، آموزش نیز تحت تاثیر قرار گرفته و از حالت حضوری صرف خارج شده است. با توجه به این شرایط، یکی از روش‌های آموزشی مطرح، آموزش ترکیبی است که تلفیقی از دو روش حضوری و مجازی است. البته این تلفیق تنها به معنای استفاده از وسایل الکترونیکی در فرایند یاددهی-یادگیری نیست. به عبارتی متخصصان تعلیم و تربیت از تلفیق ویژگی‌ها و نقاط قوت دو روش آموزش حضوری و الکترونیکی در کنار هم تحت عنوان آموزش ترکیبی یاد می‌کنند. توجه به این موضوع از حیث نظری و همچنین استفاده از این روش در عمل، یکی از مهمترین موضوعات کنونی نظام آموزشی است. بنابراین بررسی جایگاه آموزش ترکیبی و موانع این آموزش در بستر کنونی در دوره اول ابتدایی مسئله‌ای است که اهمیت آن در این پژوهش مطرح شده است. روش پژوهش، توصیفی-تحلیلی بوده و پس از بررسی و تحلیل پژوهش‌های انجام شده در این زمینه و نظریات مختلف و با در نظر گرفتن شرایط کنونی آموزش ترکیبی در دبستان‌ها، موانع این آموزش در کلاس درس شناسایی شد. این موانع شامل پایین بودن توانایی معلمان و دانش‌آموزان در استفاده از نرم‌افزارهای آموزشی، پایین بودن توانایی معلمان در کنترل دانش‌آموزان برای حضور در کلاس مجازی، پایین بودن انگیزه دانش‌آموزان برای شرکت در آموزش مجازی، عدم دسترسی کافی به دانش‌آموز برای برقراری ارتباط عاطفی بین‌فردی با دانش‌آموزان، پایین بودن حس رقابت بین دانش‌آموزان برای یادگیری بهتر و بیشتر، عدم خلاقیت و نوآوری معلم در تدریس متناسب با فضای مجازی، عدم دسترسی دانش‌آموز به امکانات سخت‌افزاری، پایین بودن مهارت ارزشیابی در بستر مجازی و عدم وجود امکانات نرم‌افزاری مناسب برای آموزش می‌باشد. بنابراین لازم است در راستای بهبود کیفیت آموزش ترکیبی در دوره اول ابتدایی در دوران حاضر، این موانع مرتفع شود تا در نهایت منجر به افزایش میزان یادگیری در دانش‌آموزان پایه‌های اول، دوم و سوم ابتدایی شود.

کلمات کلیدی: موانع، آموزش ترکیبی، مدارس ابتدایی، دوره اول، نظام آموزشی.

۱. مقدمه

مدتی است که استفاده از ابزارهای الکترونیک در یادگیری مورد توجه قرار گرفته است. آموزش‌های مجازی^۱ به دلیل هر جا و مکان بودن، یکی از آموزش‌های مورد توجه است که به دلیل سرعت رشد علم در عصر کنونی اهمیت روزافزونی دارد و جزء جدایی‌ناپذیر نظام آموزشی کنونی شده است. یادگیری ترکیبی به موج سوم از آموزش‌های مجازی اشاره دارد. موج اول شامل روش آموزشی یکطرفه مانند ارائه آموزش از طریق

^۱. Virtual Tutorials

هشتمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی ایران

رادیو، تلویزیون بود (شیرزادگان، ۱۳۹۹)؛ موج دوم شامل فناوری‌های صرف، مانند یادگیری مبتنی بر وب و یادگیری مبتنی بر کامپیوتر بود (جعفری، ۱۳۹۹). در حالیکه انتظار می‌رفت که آموزش‌های الکترونیک همه روش‌های آموزشی گذشته را از بین ببرند؛ موج سوم به نام یادگیری ترکیبی ظاهر شد که در آن روش‌های آموزشی با هم ترکیب شده و شامل روشی برای بیشینه‌سازی مزیت‌های روش‌های آموزشی رودررو و فناوری‌های چندگانه شدند (بروش^۲، ۲۰۰۸).

شکل شماره ۱: آموزش ترکیبی

شیوع ویروس کرونا منجر به تحولات اساسی در شیوه آموزش گردید که نبود تجربه کافی در این حوزه و فقدان برخی زیرساخت‌ها، آموزش و پرورش را با چالش‌های زیادی مواجه کرد. وزارت آموزش و پرورش با پدیده‌ای روبرو شد که باید سلامت دانش‌آموز را در اولویت قرار داده و در عین حال کیفیت آموزش را حفظ نماید. ابتدا با طراحی اپلیکیشن، سعی در ساده‌سازی ارتباط مجازی دانش‌آموز- معلم و والدین داشت و در ادامه به اتخاذ راهبردهای اساسی در این حوزه روی آورد. اهمیت این موضوع زمانی مشخص می‌شود که دانش‌آموزان دوره ابتدایی اول نیز باید با این روش آموزش انس یافته و پیش روند. دوره‌ای که بیشترین نیاز را به معلم حضوری دارد و دانش‌آموزان، معلمان و والدین را با مشکلاتی همراه نموده است. از سوی دیگر در بستر فضای تولید علم در حوزه آموزش و یادگیری نیز توجه خاصی به این موضوع نشده است و آنچه در کشور اتفاق افتاده است، عموماً به صورت تجربی و بدون پشتوانه علمی صورت پذیرفته است.

به عبارتی گسترش ویروس کرونا و اجبار آموزش و پرورش در مجازی نمودن آموزش‌ها؛ دانش‌آموزان، معلمان و مدیران ارشد این سازمان را با موضوع جدیدی روبرو ساخته است (محمدی، ۱۳۹۹). همین امر باعث شده است که از ابتدای این وضعیت تاکنون آموزش و پرورش راه‌های مختلفی را آزمون نماید. آموزش‌های تلویزیونی، طراحی اپلیکیشن شاد، استفاده از بستر سایت‌های آموزش مجازی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی دیگر، راه‌های زیادی بوده است که اکنون مدارس را به سمت آموزش ترکیبی کشانده است. شرایطی که در آن دانش‌آموز تنها می‌تواند برای رفع اشکال و ارتباط با معلم در مدرسه حضور یابد. از ابتدای اجرای این نوع آموزش در مقاطع مختلف تحصیلی، چالش‌های زیادی پیش روی آموزش و پرورش قرار گرفته است (سلیمی، ۱۳۹۹).

در برهه‌ای از زمان، تأمین نیاز اینترنت دانش‌آموزان و معلمان و ایرادات فنی این حوزه، مانعی جدی در ارائه باکیفیت آموزش بود. تأمین تجهیزات مورد نیاز از جمله تلفن همراه مناسب برای اهداف آموزشی و کامپیوتر و تلویزیون برای برخی دانش‌آموزان و معلمان و نیز آموزش استفاده از آنها برای دانش‌آموزان و معلمان و نیز نگرانی از آسیب‌های احتمالی بر اثر ورود ناگهانی سبک زندگی جدید و کنترل دانش‌آموزانی که به صورت ناگهانی و بدون بسترسازی‌های لازم و بصورت شبانه‌روزی صاحب گوشی تلفن همراه متصل به اینترنت شده‌اند، نیز مورد اهمیت بوده است. همچنین هماهنگی دانش‌آموزان، معلمان و اولیاء یکی از مسائلی بود که مورد توجه قرار گرفت.

اما آنچه در این بین از اهمیت بالایی برخوردار است این موضوع است که چنانچه ایرادات ساختاری و تکنولوژیکی از پیش‌روی معلمان و دانش‌آموزان برداشته شود، باز هم معلمان و دانش‌آموزان با شرایط جدید آموزشی درگیر هستند که کاملاً متفاوت از دوران قبل از کرونا است (سلیمی، ۱۳۹۹). این سبک جدید آموزش که در آن بیشتر آموزش به روش الکترونیک انجام می‌شود و دانش‌آموز برای رفع اشکال، ارتباط حضوری با معلم برقرار می‌کند؛ کار را برای آموزش، ارزیابی میزان فهم محتوای درس و در نهایت ارزشیابی با مشکل جدی مواجه کرده

². Brush

هشتمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی ایران

است. از سوی دیگر مواردی همچون انگیزه دانش‌آموزان، میزان رقابت بین افراد و همچنین ایجاد چالش و فرآیندهای تفکری در تدریس نیز با مشکل مواجه است. اما این نوع آموزش در دوره ابتدایی نسبت به دوره متوسطه با چالش‌های بیشتری مواجه است. کلاس‌ها در دوره ابتدایی به خصوص در سال‌های اول به دلیل نبودن فضا و موقعیت برای دانش‌آموز بر محور معلم و تلاش و توانایی او در ارتباط عاطفی با دانش‌آموز و همزمان استفاده از روش تدریس مناسب این سن است (البرزی، ۱۳۹۹).

بر اساس همین توانایی است که انگیزه دانش‌آموز شکل می‌گیرد و کلاس به پیش می‌رود. این در حالی است که نوع آموزش ترکیبی، هم ارتباط عاطفی و هم ارتباط علمی را در این دوره با چالش مواجه می‌سازد. توجه به این موضوع از حیث نظری و همچنین استفاده از روش آموزش ترکیبی در عمل، یکی از مهمترین موضوعات کنونی آموزش است. بنابراین بررسی آموزش ترکیبی و موانع این یادگیری در بستر کنونی در دوره اول ابتدایی از منظر معلمان مسئله‌ای است که اهمیت آن در این پژوهش مطرح شده است.

۲. روش تحقیق

روش پژوهش حاضر، توصیفی-تحلیلی است. بدین منظور مفاهیم مرتبط با موضوع پژوهش، گردآوری و به کشف خطوط اصلی اندیشه‌های صاحب‌نظران تعلیم و تربیت در زمینه آموزش ترکیبی پرداخته شده تا بتوان از مجموعه مفاهیم بدست آمده در جهت شناسایی و تحلیل موانع موجود در آموزش ترکیبی استفاده نمود.

۳. یافته‌ها

معمولاً آموزش به سه شیوه سنتی، الکترونیکی و ترکیبی ارائه می‌شود. آموزش سنتی همان رویکرد چهره به چهره و ارتباط عاطفی بین یاددهنده-یادگیرنده در آموزش است که دیگر پاسخگوی حجم عظیم تقاضا برای آموزش در جامعه اطلاعات‌محور نیست. اما نفوذ فناوری اطلاعات و ارتباطات در حوزه آموزش، زمینه ظهور روش‌های جدید آموزشی را فراهم آورده است که یکی از آنها آموزش الکترونیکی می‌باشد. آموزش الکترونیکی اشاره به استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در آموزش بدون عنصر ارتباط عاطفی دارد (وو و لیو، ۲۰۱۳). آموزش ترکیبی تلفیقی از دو روش فوق است. اما این تلفیق تنها به معنای استفاده از ابزار الکترونیک نیست. بر این اساس، متخصصان آموزشی از تلفیق ویژگی‌ها و نقاط قوت دو روش آموزش سنتی و الکترونیکی در کنار هم تحت عنوان آموزش ترکیبی یا تلفیقی یاد می‌کنند (صالحی و سالاری، ۲۰۱۲).

به نظر اردید^۴ و همکاران (۲۰۱۵)، آموزش ترکیبی را باید به عنوان فرصتی جهت طراحی مجدد روش‌های نوین آموزشی تلقی کرد که در آن دوره‌های کلاس سنتی از طریق تلفیق آموزش مجازی و فیزیکی، توسعه، برنامه‌ریزی و ارائه شوند. بر پایه همین دیدگاه، گریسون و واگان^۵ (۲۰۰۸) نیز، آموزش ترکیبی را هماهنگی بنیادین روش‌ها و تکنولوژی‌های آنلاین و سنتی و گزینش هوشمندانه آندو باهم جهت یادگیری بهتر می‌دانند. همچنین، موسکال و دوزبان^۶ (۲۰۱۳) نیز آموزش ترکیبی را فرآیندی پویا، پاسخگو و در حال رشد می‌دانند که از منظر پداگوژیکی، پایه‌ای برای طراحی و توسعه فرآیند یاددهی-یادگیری تلقی می‌شود. از اینجاست که اردید و همکاران در محافل دانشگاهی از آموزش ترکیبی به عنوان الگوی یکپارچه‌سازی عمده تجربیات آموزش سنتی و آنلاین از طریق کاربرد انواع تکنولوژی‌های مختلف متناسب با فرآیند یاددهی-یادگیری یاد می‌کنند.

پروکتر^۷ (۲۰۰۳) یک تعریف وسیع‌تر از یادگیری ترکیبی ارائه داده است، از نظر او یادگیری ترکیبی از ترکیب مؤثر روش‌های ارائه آموزشی مختلف، مدل‌های تدریس و سبک‌های یادگیری تشکیل شده است. دریسکول^۸ (۲۰۰۲) نیز وسیع‌ترین تعریف را از یادگیری ترکیبی

3. Wu & Lio

4. Ardid

5. Garrison & Vaughan

6. Moskal & Dziuban

7. Procter

8. Driscoll

هشتمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی ایران

ارائه کرده است که دارای تلفیق چهارگانه روش‌های تکنولوژی مبتنی بر وب برای دستیابی به اهداف آموزشی، ترکیب انواع رویکردهای پداگوژیکی برای تولید بهینه بروندهای یادگیری با/بدون تکنولوژی، ترکیب هر شکل از تکنولوژی آموزشی (با آموزش چهره به چهره و یاددهنده محوری) و سرانجام ترکیب تکنولوژی آموزشی با وظایف شغلی است. با توجه به مطالب بالا، بنک^۹ (۲۰۱۲) معتقد است که نگرانی اصلی مؤسسات آموزشی و مربیان تربیتی، تلاش بیشتر برای ایجاد تلفیق در حوزه آموزش و یادگیری است، نه فناوری. از اینرو، چاره کار در خود مفهوم آموزش ترکیبی و تعادل تلفیق یادگیری در مقابل آموزش است که یادگیرنده و فرآیند یادگیری را به خط مقدم برنامه‌های آموزشی تلفیقی کشانده است. در ادامه به برخی از پژوهش‌های انجام شده در همین زمینه در داخل و خارج از کشور اشاره می‌شود.

رزم‌آرا و مؤمنی (۱۳۹۹) در پژوهش خود با عنوان «یادگیری ترکیبی، راهبردی جهت مدیریت چالش‌های آموزش در دوران اپیدمی کرونا» به بررسی یادگیری ترکیبی، به عنوان راهبردی جهت مدیریت چالش‌های آموزشی در دوران کرونایی پرداخته‌اند. این تحقیق از نظر ماهیت، توصیفی پیمایشی و از نوع مروری و از نظر هدف کاربردی بود. جامعه این تحقیق کلیه کارشناسان حوزه تکنولوژی آموزشی استان خراسان رضوی بود که با روش نمونه‌گیری در دسترس، تعداد ۲۰ نفر به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شد. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود که در آن مشارکت کنندگان به سؤال تحقیق پاسخ دادند. نتایج حاکی از آن بود که یادگیری ترکیبی، راهبردی جهت مدیریت چالش‌های آموزش در دوران کرونا می‌باشد.

صادقی‌تبار و شریعتمداری (۱۳۹۹) در پژوهش خود با عنوان «طراحی و اعتباریابی الگوی مداوم پزشکی مبتنی بر یادگیری ترکیبی در ایران» به طراحی و آزمون الگوی آموزش بر اساس یادگیری ترکیبی پرداخته‌اند. در این پژوهش از روش تحقیق ترکیبی با طرح اکتشافی مدل توسعه ابزار استفاده شده است. در بخش کیفی پژوهش با استفاده از روش نظریه زمینه‌ای و مصاحبه با ده نفر از خبرگان آموزش مداوم پزشکی و یادگیری ترکیبی، پرسشنامه‌ای با ۷ بعد اصلی، ۲۸ مؤلفه و ۱۰۰ گویه طراحی و سپس، در بخش کمی، این پرسشنامه در یک مطالعه مقدماتی روی ده نفر از خبرگان آموزش مداوم پزشکی و یادگیری ترکیبی اجرا شده است. با توجه به بازخوردهای دریافتی پرسشنامه اصلاح شد و نسخه نهایی آن با روش تصادفی طبقه‌ای در اختیار ۳۸۳ نفر از مشمولان قانون آموزش مداوم پزشکی قرار داده شد. اعتبار پرسشنامه با استفاده از روش دلفی سه مرحله‌ای به وسیله صاحب‌نظران تأیید و پایایی آن با آلفای کرونباخ (۰/۹۰) محاسبه گردید. در بخش کیفی پژوهش از روش نمونه‌گیری هدفمند غیراحتمالی و در بخش کمی از روش نمونه‌گیری تصادفی استفاده شد. برای آزمون الگوی مزبور، از تحلیل مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده و با تحلیل عاملی مرتبه اول، الگوی مزبور با ۷ بعد، ۲۸ مؤلفه و ۱۰۰ گویه تأیید شد. نتایج تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم نشان داد که ابعاد و مؤلفه‌های شمرده شده، بار عاملی کافی را برای پیش‌بینی الگوی آموزش مداوم جامعه پزشکی بر مبنای یادگیری ترکیبی دارند. نتایج آزمون‌های آماری نشان داد که الگوی طراحی شده آموزش مداوم جامعه پزشکی مبتنی بر یادگیری ترکیبی از برآزش بسیار مطلوبی برخوردار است.

مسن‌آبادی و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله خود با عنوان «تأثیر برنامه آموزشی ترکیبی بر بهداشت خواب دانش‌آموزان دختر ابتدایی» به مطالعه تأثیر اجرای برنامه آموزش ترکیبی بر خواب دانش‌آموزان پرداختند. در این مطالعه نیمه‌تجربی ۱۰۰ دانش‌آموز دختر مقطع ابتدایی بطور تصادفی به دو گروه مداخله (۵۰ نفر) و کنترل (۵۰ نفر) تخصیص یافتند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه عادات خواب کودکان بود که توسط مادران تکمیل شد و نمره بالاتر آن نشانه اختلال در عادات خواب بود. مداخله آموزشی بر اساس اهداف از پیش تعیین شده و نیازسنجی انجام‌شده بوسیله شبکه اجتماعی برای مادران و آموزش از طریق بازی و سرگرمی برای دانش‌آموزان انجام شد. سه ماه بعد از مداخله پرسشنامه‌ها مجدد تکمیل و تجزیه و تحلیل داده‌ها انجام شد. در گروه مداخله نمره عادات خواب به‌طور معنی‌داری نسبت به قبل از آن بهبود (قبل ۴۴/۵ ± ۲۱/۵۳، بعد ۱۴/۴ ± ۲۴/۴۵) یافته بود، اما در گروه کنترل تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد. این مطالعه نشان داد آموزش بوسیله شبکه اجتماعی برای مادران و از طریق بازی و سرگرمی برای دانش‌آموزان در بهبود بهداشت خواب دانش‌آموزان مؤثر است.

نقی‌پور و محمودی (۱۳۹۸) در پژوهش خود با عنوان «یادگیری ترکیبی و نقش آن در توسعه یادگیری» به بررسی یادگیری ترکیبی پرداختند. این پژوهش به لحاظ نظری یادگیری ترکیبی را مورد بحث قرار می‌دهد. در این مقاله به این موارد اشاره شده است که یادگیری ترکیبی، به‌عنوان یک سازوکار جدی در استفاده متنوع و گسترده از روش‌های یادگیری تأکید دارد. یادگیری ترکیبی با بکارگیری ابزارهای متنوع و فناوری‌های پیشرفته، سعی در بهبود کیفیت و توسعه کمی فعالیت‌های آموزشی دارد. امروزه آموزش‌های الکترونیکی در حال جایگزینی

^۹. Behnke

هشتمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی ایران

با شیوه‌های سنتی است. از طرفی تحقیقات نشان داد که آموزش‌های الکترونیکی نیز دارای محدودیت‌های خاص خود هستند و نمی‌توانند کاملاً جایگزین آموزش سنتی شوند. بنابراین با وجود مزایا و معایب هر دو، متخصصان امور آموزشی سعی می‌کنند، روش‌های مختلف را با هم ترکیب کنند و معتقدند که یادگیری ترکیبی، یک رویکرد اثربخش برای حل این مشکلات است. یادگیری ترکیبی با داشتن مزیت‌های هر دو رویکرد آموزش (سنتی و الکترونیکی) یک رویکرد مؤثر برای افزایش اثربخشی یادگیری سهولت دسترسی به مواد آموزشی و افزایش اثربخشی هزینه‌ها می‌باشد. همچنین به دلیل ارائه فرصت‌های مختلف به منظور یادگیری، موجب آن می‌شود که در کنار افزایش جذابیت آموزش، به تفاوت‌های فردی فراگیران نیز بطور مناسبی توجه شود، زیرا همه افراد به یک شیوه یاد نمی‌گیرند و به همین دلیل استفاده از روش‌های مختلف برای یادگیری ضروری به نظر می‌رسد.

زارعی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهش خود با عنوان «شناسایی عوامل مؤثر بر کاربرد یادگیری الکترونیک در جهت افزایش سلامت روان دانش‌آموزان و موانع و مشکلات استفاده از آن در مدارس ابتدایی شهرستان کرج» به بررسی موضوع یادگیری الکترونیک در مدارس ابتدایی پرداختند. این پژوهش با رویکرد کیفی و به روش گروه‌های کانونی انجام شد. ابزار پژوهش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود. با بهره‌گیری از روش گروه‌های کانونی، داده‌های حاصل از مصاحبه‌های انجام‌شده با ۲۹ نفر از کارشناسان و معلمان متخصص در حوزه یادگیری الکترونیک، طی سه مرحله کدگذاری باز (اولیه)، محوری و گزینشی (انتخابی) شد. در تحلیل کیفی داده‌ها ۴۹ کد و مفهوم محوری بدست آمد و در نهایت نه مقوله که مشتمل بر موانع ساختاری و سازمانی، نبود آموزش‌های لازم برای معلمان، ضعف دانش‌آموزان، عدم انطباق برنامه درسی موجود با فناوری اطلاعات و ارتباطات، ضعف مدیریتی، مشخص نبودن اهداف و رسالت، شرایط و موانع فرهنگی، نبود نظام انگیزشی مناسب، فضا و تجهیزات به‌عنوان کدهای محوری پژوهش، شناسایی گردید. در این پژوهش که به روش کیفی انجام شد، نه مقوله مذکور مهمترین عوامل مؤثر بر یادگیری الکترونیک شناسایی شدند.

نجفی (۱۳۹۸) در پژوهش خود با عنوان «مقایسه تاثیر آموزش به روش ترکیبی و سنتی در یادگیری» تاثیر آموزش به روش ترکیبی و سنتی در یادگیری دانشجویان ارشد دانشگاه پیام نور را مقایسه نمود. این مطالعه آزمایشی با استفاده از طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل مبتنی بر کلاس درس LMS انجام گرفت. جامعه آماری شامل کلیه دانشجویان ارشد دانشگاه پیام نور مرکز شیراز در نیمسال اول سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ به تعداد ۳۰ نفر بود که با کمک روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای به دو گروه آزمایشی و کنترل (هر گروه ۱۵ نفر) منتصب شدند. داده‌ها با استفاده از آزمون‌های t و آنالیز کوواریانس از طریق نرم‌افزار آماری SPSS تجزیه و تحلیل شدند. نتایج نشان داد که بین پیشرفت تحصیلی دانشجویان در گروه‌های آزمایش و کنترل در نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون تفاوت معنی‌داری وجود دارد (۷/۷۵۶/۷) در سطح آلفای ۰/۵). همچنین نتایج حاکی از برتری میانگین گروه آزمایشی (۱۴/۰۹۸۷) در ارزیابی نهایی نمرات محیط یادگیری ترکیبی در مقایسه با آموزش سنتی بود (۱۲/۹۳۶۱)، به میزان ۱/۱۶۲۶/۱ نمره بود. نتیجه‌گیری به این شرح است که آموزش ترکیبی به دلیل تلفیق نقاط قوت دو شیوه آموزش سنتی و الکترونیکی، تصویرسازی ذهنی، خودتنظیمی و خودانگیزشی یادگیری در دانشجویان در مقایسه با آموزش صرف سنتی، می‌تواند بر کیفیت یادگیری در قالب حفظ و نگهداری نمرات اثرگذارتر باشد.

محمدی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش خود با عنوان «بررسی تأثیر آموزش ترکیبی بر موفقیت و رضایت فراگیران نظام آموزش فنی و حرفه‌ای» رضایت و موفقیت در آموزش ترکیبی را مورد بررسی قرار دادند. روش این پژوهش، مطالعه کنونی شبه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل است. جامعه آماری پژوهش، کارآموزان نظام فنی و حرفه‌ای استان فارس بوده که از میان آنها دوره نصاب سامانه مدیریت هوشمند ساختمان که دارای دو کلاس بود؛ بصورت هدفمند، با روش در دسترس انتخاب گردیده و بصورت تعیین تصادفی در دو گروه آزمایش و کنترل قرار گرفتند. تعداد اعضای نمونه در گروه آزمایش ۱۸ نفر و در گروه کنترل ۱۹ نفر تعیین گردید. به منظور مقایسه نمرات آزمون و همچنین رضایت دو گروه از دوره آموزشی از آزمون‌تی مستقل استفاده و بر این اساس نتایج تحلیل شد. نتایج پژوهش نشان داد که میزان یادگیری محتوا در دوره آموزشی که با رویکرد یادگیری ترکیبی اجرا شده بود، بصورت معناداری از یادگیری در گروه سنتی (رودرو) بیشتر بود. افزون بر آن میزان رضایت فراگیران دوره از یادگیری به شیوه ترکیبی بصورت معناداری از رضایت‌مندی فراگیران در گروه سنتی (رودرو) بیشتر می‌باشد.

خداحسینی، نوری و ذبیحی (۱۳۹۲) در پژوهش خود با عنوان «پذیرش آموزش الکترونیک در آموزش عالی: کاربرد نظریه جریان، مدل پذیرش فناوری و کیفیت خدمات الکترونیکی» به موضوع پذیرش آموزش الکترونیک در آموزش عالی پرداختند. در این پژوهش از روش پیمایشی استفاده شد. جامعه آماری پژوهش شامل ۲۶۴ نفر از دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس و حجم نمونه ۱۱۱ نفر بود که بصورت تصادفی

هشتمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی ایران

انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه بود. نتایج نشان داد که ویژگی‌های فرد آموزش‌دهنده و مواد آموزشی از طریق سودمندی درک شده و خوشایندی نیز بطور مستقیم بر قصد استفاده از آموزش الکترونیکی اثر مثبت دارند. ضمن آنکه سودمندی درک شده از بین متغیرهای موجود بیشترین تأثیر را بر قصد استفاده از آموزش الکترونیکی دارد. این در حالی است که طراحی محتوای آموزشی بر سهولت استفاده درک شده اثرگذار نبوده است.

فهامی و زارع (۱۳۹۲) در پژوهش خود با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر پذیرش فناوری‌های جدید در آموزش از راه دور با استفاده از مدل پذیرش فناوری در دانشگاه پیام نور اصفهان» عوامل مؤثر بر پذیرش فناوری‌های جدید را مورد بررسی قرار دادند. جامعه آماری این پژوهش ۹۰۰ نفر بودند که تمامی مسئولان اداری و اساتید دانشگاه پیام نور اصفهان را تشکیل می‌دادند. حجم نمونه با روش تصادفی طبقه‌ای و بر اساس جدول کرجسی و مورگان تعیین شد. در این پژوهش از یک پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شد که اساس آن را پرسشنامه استاندارد مدل پذیرش فناوری تشکیل می‌داد. این پرسشنامه بعد از تأیید روایی و پایایی آن، در اختیار نمونه آماری مطالعه قرار داده شد. نتایج نشان داد که برداشت ذهنی از مفید بودن و برداشت ذهنی از آسانی استفاده فناوری‌های جدید در آموزش از راه دور به‌وسیله مسئولان با نگرش آنها نسبت به این فناوری‌ها رابطه معنی‌دار داشت. همچنین نگرش به استفاده از فناوری‌های جدید در آموزش از راه دور به وسیله مسئولان با تصمیم به استفاده از این فناوری‌ها رابطه معنی‌دار داشت و تصمیم به استفاده از فناوری‌های جدید در آموزش از راه دور به‌وسیله مسئولان با استفاده عملی آنها از این فناوری‌ها رابطه معنی‌دار داشت.

مولودی و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله خود تحت عنوان «مقایسه اثربخشی سه شیوه آموزش مستقیم، مبتنی بر رایانه و ترکیبی بر کاهش مشکلات املاي دانش‌آموزان دارای اختلال املانویسی» به مقایسه اثربخشی سه شیوه آموزش مستقیم، رایانه و ترکیبی بر کاهش مشکلات املا پرداختند. این پژوهش آزمایشی از نوع کاربردی بوده و جامعه آماری آن شامل دختر و پسر پایه سوم، چهارم و پنجم دبستان‌های شهر سقز در سال ۱۳۹۱ است. از بین آنها ۴۰ نفر در چهار گروه ۱۰ نفری جایگزین شدند. نمونه‌گیری به روش تصادفی ساده انجام شده و برای جمع‌آوری داده‌ها از آزمون هوش و کسلر و آزمون املاي محقق‌ساخته استفاده شده است. سه گروه آزمایشی هر کدام به مدت ۱۵ جلسه، در هر هفته دو جلسه ۴۵ دقیقه‌ای آموزش خاص خود را دریافت نمودند و گروه کنترل آموزش خاصی دریافت نکرد. از هر چهار گروه پیش‌آزمون و پس‌آزمون به عمل آمد. داده‌ها با استفاده از تحلیل واریانس یکطرفه و آزمون تعقیبی شفه تحلیل شد. یافته‌ها نشان داد که هر سه شیوه در کاهش مشکلات املا مؤثر بوده است. همچنین نتایج آزمون شفه نشان داد بین گروه آموزش مستقیم با آموزش رایانه تفاوت آماری معنی‌داری وجود دارد، اما تفاوتی بین گروه آموزش مستقیم با آموزش ترکیبی بدست نیامد.

اولیفیا^{۱۰} و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهش خود با عنوان «توسعه مدل یادگیری ترکیبی برای یادگیری درک مطلب خواندن دانش‌آموزان اندونزیایی برای سخنرانی به زبان خارجی (BIPA) در کلاس‌های ۵ دبستان» به مطالعه بهبود مهارت درک مطلب با یادگیری ترکیبی پرداختند. این فعالیت نوعی تحقیق و توسعه در مدارس ابتدایی است. از نظر فنی، جمعیت متشکل از دانش‌آموزان کلاس پنجم در مدارس بین‌المللی است که از دانش‌آموزان بین‌المللی مشتق شده و در اندونزی زندگی می‌کنند. این دانش‌آموزان بطور کلی قبل از اجرای تحقیق در درک متون و تفسیر کلمات با مشکل روبرو بودند. این مطالعه نتیجه می‌گیرد که یادگیری ترکیبی نمرات پس‌آزمون را به صورت متوسط بهبود می‌بخشد و به دانش‌آموزان فرصت بیشتری می‌دهد تا متن را به طور مکرر بخوانند. در این چارچوب، دانش‌آموزان در ابتدا می‌توانند قبل از مطالعه در کلاس، مطالب را بیاموزند تا دانش یا مهارت خواندن را با توجه به توانایی‌های خود کسب کنند.

کوندو^{۱۱} و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهش خود تحت عنوان «پایه‌سازی ریاضیات و سواد آمیختن روال‌های ترکیبی یادگیری در یک کلاس ابتدایی هند» به بررسی تأثیرات محیط ترکیبی بر میزان تعامل دانش‌آموزان در کلاس‌ها و بررسی پتانسیل آن در کلاس‌های غیرمستعد پرداختند. روش تحقیق مبتنی بر طراحی با ۴۰ کودک از کلاس استاندارد چهارم دبستان در یک مدرسه ابتدایی هند بود. این روش‌ها شامل جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها در چند دوره است. داده‌های کمی از طریق مشاهدات کلاس به مدت نه هفته که داده‌های مربوط به مشارکت دانش‌آموزان بود، جمع‌آوری و ثبت شد. همچنین مصاحبه با چهار معلم برای جمع‌آوری اطلاعات در مورد تجربه اجرای یادگیری ترکیبی در کلاس آنها انجام شده است. یافته‌ها نشان داد که هنگامی که معلمان با مهارت‌های لازم پشتیبانی می‌شوند، فضای یادگیری ترکیبی باعث افزایش مشارکت در کلاس دانش‌آموزان در یک کلاس ابتدایی می‌شود. بطور کلی، زمان صرف شده در یک محیط آموزشی ترکیبی بدون

¹⁰. Olifia

¹¹. Arnab Kundu

هشتمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی ایران

در نظر گرفتن جنسیت بر روی تعامل در کلاس کودکان تأثیر مثبت داشت و این تأثیرات در طول نه هفته ظاهر شد. مفهوم این امر این است که یادگیری ترکیبی در ایجاد تغییرات مثبت در فعالیتهای یادگیری در کلاس دانش آموزان بسیار مهم است، به شرطی که معلمان از مشوقهای لازم برخوردار شوند، حتی در مدارس با زیرساخت های فنی پایین و معلمان آماده نشده اما با رغبت.

ماکاروسو^{۱۲} و دیگران (۲۰۲۰) در پژوهشی تحت عنوان «بررسی یادگیری ترکیبی برای بهبود آموزش خواندن در مدارس ابتدایی» به بررسی یادگیری ترکیبی پرداختند. در این پژوهش ارزیابی تأثیرات یادگیری ترکیبی برای دانش آموزان در مهدکودک تا کلاس پنجم در شبکه‌ای از مدارس انجام شده است. مدیران مدارس یک برنامه یادگیری ترکیبی را در طول یکسال تحصیلی اتخاذ کردند. ۲۲۱۷ دانش آموز در مدارس وجود داشتند. دانش آموزان تحت بررسی با ۱۵۰۴ دانش آموز در سه مدرسه که آموزش سنتی در آنها حفظ شده بود، مقایسه شدند. قبل از اجرای یادگیری ترکیبی، دانش آموزانی که قرار بود تحت آموزش ترکیبی قرار گیرند؛ در آزمون خواندن، بطور قابل توجهی ضعیف تر از دانش آموزانی بودند که با آنها مقایسه می شدند. در پایان سال تحصیلی، دانش آموزان تحت آموزش ترکیبی نسبت به دانش آموزان مقایسه، در آزمون خواندن دستاوردهای بیشتری نشان دادند.

تایاگ^{۱۳} (۲۰۲۰) در پژوهش خود تحت عنوان «پشتیبانی پداگوژیکی از کلاسهای یادگیری ترکیبی: واسطه دیدگاههای معلم و دانش آموز» حمایت پداگوژیکی مورد نیاز برای اجرای یادگیری ترکیبی را مورد بررسی قرار داد. با بررسی دیدگاههای پنج معلم و ۶۰ دانش آموز متوسطه از طریق پرسشنامه و مصاحبه نیمه ساختاری، مضامین در حال ظهور از طریق تحلیل کیفی شناسایی شد. نتایج نشان داد که دانش آموزان به دنبال هم راستایی بین آموزش حضوری و آنلاین، فاصله مناسب فعالیتها و تهیه مهارت های لازم برای وظایفی که به آنها محول شده است، بودند. در حالی که دانش آموزان به مزایای استفاده از یادگیری ترکیبی در درس اعتراف می کنند، به همان اندازه مهم است که چالشها برطرف شوند تا بتوانند از الزامات تعیین شده توسط معلمان پیروی کنند. از طرف دیگر، معلمان به دنبال فراهم آوردن مهارت های فنی، آموزش در مورد پداگوژی های جدید و زمان آمادگی کافی برای آنها جهت توسعه دروس در رویکرد یادگیری ترکیبی هستند. با توجه به میزان متنوع اجرای یادگیری ترکیبی در مدارس، لازم است که رؤسای مدارس و معلمان با هم همکاری کنند تا سیاست های مرتبط و واکنش مناسب را برای حمایت از دانش آموزان در مطابقت با الزامات کلاس های خود تدوین کنند.

سیج^{۱۴} و تارگون^{۱۵} (۲۰۲۰) در پژوهش خود با عنوان «تأثیر یادگیری ترکیبی بر موفقیت بنیادی دانش آموزان دبستانی» به مطالعه تعیین تأثیرات آموزش علوم سنتی و یادگیری ترکیبی بر پیشرفت علوم بنیادی دانش آموزان مدارس ابتدایی از مناطق اقتصادی اجتماعی پایین پرداختند. دانش آموزان کلاس سوم، چهارم و پنجم ($N = 129$) از یک مدرسه که از لحاظ اقتصادی-اجتماعی پایین بود، بطور تصادفی برای دریافت آموزش سنتی یا آموزش ترکیبی انتخاب شدند. نتایج نشان داد که روش تدریس ترکیبی تأثیر معنی داری بر ترکیب خطی نمرات علوم، فناوری، ریاضیات و مهندسی دانش آموزان دارد.

رومبوت^{۱۶} و دیگران (۲۰۲۰) در پژوهش خود با عنوان «بهبود مهارت درک مطلب دانش آموزان دبستان از طریق یادگیری ترکیبی» به مطالعه پیشرفت مهارت درک مطلب دانش آموزان دبستانی از طریق یادگیری ترکیبی پرداختند. جامعه مورد مطالعه کلیه دانش آموزان کلاس پنجم یک مدرسه بین المللی در شهر سرپونگ اندونزی بودند. با استفاده از روش نمونه گیری هدفمند، در مجموع ۲۰ دانش آموز خارجی به عنوان نمونه در این مطالعه شرکت داشتند. داده ها با استفاده از آزمون ها و مشاهدات جمع آوری شده و سپس با استفاده از آزمون N Gain برای بهبود مهارت درک مطلب دانش آموزان تجزیه و تحلیل شد. تجزیه و تحلیل توصیفی نیز برای مشاهده فعالیت های دانش آموزان در طول فرایند یادگیری انجام شد. نتایج نشان داد که میانگین نمرات دانش آموزان در پیش آزمون و پس آزمون ۲۸ امتیاز افزایش یافته است. در طول فرایند یادگیری، دانش آموزان همچنین از یادگیری اندونزیایی خوشحال و مشتاق به نظر می رسیدند. نتیجه این بررسی این بود که یادگیری اندونزیایی از طریق یادگیری ترکیبی برای بهبود مهارت درک مطلب دانشجو یان خارجی مؤثر است. بنابراین، می توان از یادگیری ترکیبی به عنوان جایگزینی برای روش های سنتی استفاده کرد و از اثرات مثبت آن در درک مطلب زبان های خارجی استفاده کرد.

12. Macaruso

13. Tayag

14. Seage

15. Türegün

16. Rombot

هشتمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی ایران

موانزا^{۱۷} (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «اجرای یادگیری مشارکتی با ابزارهای تحت وب در محیط‌های نیمه‌رسمی» به این نتیجه دست یافت که انتخاب و استفاده از ابزارهای تحت وب، در مقایسه با تدریس سنتی و رودرو، یادگیری مشارکتی در محیط‌های نیمه‌رسمی را حمایت می‌کند و روابط و اعمال اجتماعی را افزایش می‌دهند. سان و همکاران (۲۰۱۶) در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر رضایتمندی از فناوری‌های نوین در آموزش پرداختند. نتایج بیانگر این بود که فناوری‌های آموزشی در صورت تعاملی و دوسویه بودن و ترکیب با رویکرد سنتی می‌تواند بهترین اثربخشی را داشته باشند.

شکتر و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهش خود با عنوان «بررسی رویکرد ترکیبی یادگیری برای آموزش خواندن دانش‌آموزان ضعیف از لحاظ اجتماعی و اقتصادی در پایه‌های ابتدایی» به بررسی مزایای بالقوه رویکرد ترکیبی یادگیری در مهارت خواندن دانش‌آموزان با وضعیت اقتصادی-اجتماعی پایین در پایه‌های اول و دوم پرداخته‌اند. دانش‌آموزان گروه مداخله، زبان انگلیسی را هم توسط معلم و هم مبتنی بر فناوری که همان یادگیری ترکیبی است، دریافت کرده و دانش‌آموزان گروه شاهد آموزش زبان انگلیسی را بدون یادگیری ترکیبی دریافت کردند. نتایج بدست آمده از پیش‌آزمون / پس‌آزمون بطور قابل توجهی بیشتر از یک ارزیابی استاندارد خواندن برای دانش‌آموزان گروه مداخله در مقایسه با دانش‌آموزان گروه شاهد بود. بیشترین اختلاف در درک مطلب رخ داده بود. تجزیه و تحلیل فرعی دانش‌آموزان زبان انگلیسی با عملکرد پایین در گروه مداخله، بیشترین میزان خواندن را نشان داد. در مرحله پس‌آزمون، این دانش‌آموزان در سطح دانش‌آموزان یادگیرنده زبان غیرانگلیسی در گروه کنترل عمل کردند. نتایج نشان داد که یک رویکرد ترکیبی از یادگیری می‌تواند در افزایش مهارت خواندن دانش‌آموزان کم‌توان اقتصادی مؤثر باشد.

شنک (۲۰۱۴) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که عواملی از جمله عوامل رقابتی، انگیزشی، ادراک سودمندی و زیرساخت‌های مناسب دارای تأثیر بر استفاده از فناوری‌های نوین در آموزش مالزی است. هونگ و فنگ (۲۰۱۳) به این نتیجه رسیدند که متغیرهای درک از مفید بودن و انگیزش استفاده، از دلایل اصلی پذیرش آموزش ضمن خدمت الکترونیکی توسط دبیران دبیرستان بود. در مورد اهمیت یادگیری ترکیبی اسگودرپ و گراهام (۲۰۰۳) اظهار داشتند که مریدان یادگیری ترکیبی را برای بهبود بخشیدن به حوزه‌هایی همچون پداگوژیک، دسترسی به دانش، تعامل اجتماعی، حضور شخصی، و اثربخشی هزینه‌ها بکار می‌گیرند.

در کنار مفهوم آموزش ترکیبی، مفهوم یادگیری ترکیبی نیز به روش مورد نظر این پژوهش نزدیک می‌باشد. یادگیری الکترونیکی حاصل استفاده از فناوری‌های نوین در آموزش است و جزء روش‌های استقرایی یاددهی-یادگیری می‌باشد که در آن موضوع از ارائه یک مشاهده خاص یا یک موضوع شروع می‌شود و مخاطبان به فرضیه‌سازی، جمع‌آوری اطلاعات، ترکیب اطلاعات و کشف مسئله می‌پردازند. یادگیری الکترونیکی به‌عنوان فرایندی برخط معرفی می‌شود که بوسیله آن می‌توان با استفاده از اینترنت و صفحات وب به یادگیری پرداخت. معلم می‌تواند در ارتباط با هر یک از موضوعات درسی، فضای الکترونیک جدید طراحی و یا از محیط‌های یادگیری الکترونیکی موجود در اینترنت استفاده کند (فرازین^{۱۸}، ۲۰۰۶).

امروزه یادگیری ترکیبی یکی از موضوعاتی است که همانند اصطلاح یادگیری الکترونیکی، برداشتهای متفاوتی از آن دریافت می‌شود. اصطلاح یادگیری ترکیبی عموماً به معنای کاربرد رسانه‌های برخط در یک برنامه یا واحد درسی به همراه استفاده از مزایای ارتباط چهره به چهره برای حمایت از یادگیرندگان است (سعیدپور، ۱۳۸۹). طرفداران این آموزش در پی کشف راه‌هایی برای تلفیق مناسب رسانه‌ها هستند تا از یادگیرندگان به‌صورت انفرادی یا گروهی به شکل مؤثری حمایت کنند (گریسون^{۱۹}، ۲۰۰۸). امروزه یادگیری صرفاً برخط یا صرفاً حضوری طرفداران خود را از دست داده‌اند و دیدگاه سوم با عنوان آموزش ترکیبی بر این اعتقاد است که این روش آموزش نتایج رضایت‌بخش‌تری را به همراه دارد (پریسلو^{۲۰}، ۲۰۰۷).

یادگیری ترکیبی، آموزشی است که مکانیزم‌های مختلف عرضه یادگیری را استفاده کرده تا راه‌حل‌های کلی آموزش را به دست آورد. در این نوع آموزش هر آنچه به مخاطب کمک کند تا دانش و مهارت را بهتر بیاموزد، می‌توان استفاده کرد؛ مانند نرم‌افزارهای چندرسانه‌ای، کتاب‌ها، تمرین‌های خارج از کتاب. همچنین این نوع یادگیری به استفاده‌کنندگان از آن، این امکان را می‌دهد که بین هزینه‌های آموزش و

17. Mwanza

18. Frazeeen

19. Garrison

20. Prinsloo

هشتمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی ایران

زمان پیشرفت این برنامه تعادل برقرار کرده و نتایج خوبی از کار خود بگیرند. مکانیزم‌های عرضه یادگیری که می‌تواند در یادگیری ترکیبی استفاده شود عبارتند از: کلاس‌های درس سنتی، کلاس‌های درس مجازی، آموزش اینترنتی، آموزش کامپیوترمدار، آموزش شبکه‌مدار، راهنمای مطالعه و کتاب کار، آزمایشگاه‌های اینترنتی، آزمون‌های تمرینی، گروه‌ها و انجمن‌هاست. دیان ویلسون^{۲۱} (۲۰۰۵) در کتاب خود تحت عنوان «یادگیری ترکیبی» می‌گوید از آنجایی که هدف هر نوع آموزش باید مطابق با نیاز شغلی باشد، تعریف زیر را برای یادگیری ترکیبی ارائه می‌دهیم. استفاده از مؤثرترین راه‌حل‌های آموزشی بکاربرده شده در یک حالت هماهنگ برای دستیابی به اهداف یادگیری که بتوانیم در شغلمان موفق شویم. پیکیانو^{۲۲} (۲۰۰۶) نیز برای توجیه مفهوم یادگیری ترکیبی، معتقد است که تأکید و تمرکز اصلی باید از معلم‌محوری به سوی دانش‌آموز‌محوری، از محتوا‌محوری به سوی تجربه‌محوری و از فناوری‌محوری به سوی تکنیکی‌محوری سوق داده شود. از اینجاست که گاریسون و کانوکا^{۲۳} (۲۰۰۴) معتقدند «آموزش ترکیبی فقط ترکیب فناوری با آموزش، با هدف افزایش دسترسی به یادگیری نیست، بلکه آموزش ترکیبی اساساً مربوط به بازاندیشی و بازطراحی رابطه فرآیند یاددهی-یادگیری جهت یادگیری بهتر است» (بنک، ۲۰۱۲).

پس از رواج این روش یادگیری، مزایا و معایب آن مورد بحث و بررسی قرار گرفت. چالش‌های اصلی که حل و فصل آن یکی از موارد مهمی است که چگونگی استفاده از این روش را مشخص می‌نماید. کوز^{۲۴} (۲۰۱۰) مزایای این روش را به شرح زیر برشمرده است:

- ۱- ترکیبی از تکنیک‌ها و تکنولوژی‌های آموزشی مختلف یادگیری ترکیبی می‌تواند موفقیت‌های مخاطبان را بهبود بخشد.
 - ۲- یادگیری ترکیبی می‌تواند برای مخاطبانی با شیوه‌ها و سطوح یادگیری مختلف بکار برده شود.
 - ۳- یادگیری ترکیبی روشی است برای کاهش هزینه‌های آموزشی در حالت کلی.
 - ۴- استفاده از تکنیک‌های آموزشی متنوع، سبب جلب توجه بیشتر مخاطبان به محتوا در حالت کلی می‌شود.
 - ۵- بوسیله استفاده ترکیبی از آموزش رودرو و تکنیک‌های آموزشی دیگر، مخاطبان از هر جایی می‌توانند به آموزش دسترسی پیدا کنند تا این که معلم را بصورت حضوری ملاقات کنند. آموزش ترکیبی به عنوان رویکرد راهبردی می‌تواند یادگیری و تعامل دانشجویان را افزایش، دسترسی و انعطاف‌پذیری در تولید و ارائه محتوا را بهبود، و الزامات و تعهدات سازمانی را در فرآیند یاددهی-یادگیری نهادینه کند (بنک، ۲۰۱۲). در این راستا، گاریسون و کانوکا (۲۰۰۴) نیز معتقدند که اتخاذ رویکرد آموزش ترکیبی، یک روش مؤثر، کم‌خطر و کم‌هزینه، جهت رفع چالش تغییرات سازمانی است که پیشرفت‌های فناوری را برای فرآیند یاددهی-یادگیری به ارمغان آورده است.
- به‌رغم اینکه یادگیری الکترونیکی دارای نقاط مثبت فراوانی است، اما نقاط ضعف فراوانی نیز در آن دیده می‌شود. از آن جمله می‌توان به کاهش روابط اجتماعی یادگیرندگان و احساس گوشه‌گیری و جدایی از یادگیرندگان و معلمان بویژه برای کودکان و عدم تقویت قدرت تکلم و کلامی آنها اشاره کرد. بنابراین، نوع دیگری از یادگیری به نام یادگیری ترکیبی به وجود آمد که آموزش حضوری (رودرو) را با آموزش مبتنی بر وب و منابع آنلاین تلفیق و ترکیب می‌کرد تا بر نقاط ضعف یادگیری‌های الکترونیکی غلبه کند (آلن^{۲۵}، ۲۰۰۷). در ادامه چند مورد از متداول‌ترین مدل‌های یادگیری ترکیبی ارائه می‌گردد:

- ۱- مدل ایستگاه چرخشی: در این مدل مدرس معمولاً فرآیند یادگیری را به بخش‌های مختلف تقسیم می‌کنند. بخش‌هایی چون آموزش، کار گروهی، تمرین در خانه، تمرین انفرادی و دریافت بازخورد یادگیری از طرف فراگیر. در این مدل حتماً باید یکی از بخش‌ها از طریق یادگیری آنلاین اجرا شود. این روش معمولاً در مدارس ابتدایی بسیار مورد توجه و استفاده قرار می‌گیرد.
- ۲- مدل یادگیری ترکیبی در آزمایشگاه: یکی دیگر از مدل‌های یادگیری ترکیبی، روش یادگیری در آزمایشگاه است. در این مدل یادگیری ترکیبی، ابتدا مدرس در کلاس‌های سنتی با برنامه‌ای مشخص به آموزش می‌پردازد و سپس در آزمایشگاه با استفاده از رایانه و به صورت آنلاین بخش عملی یادگیری را آموزش خواهد داد.
- ۳- آموزش مبتنی بر راه دور: این نوع آموزش اغلب دانش‌آموز با یک برنامه ثابت و به صورت آنلاین به یادگیری می‌پردازد و تنها در صورتی با مدرس ملاقات دارد که ضرورتی وجود داشته باشد. در این روش تمرکز بیشتر بر یادگیری آنلاین است.

21. Wilson

22. Picciano

23. Garrison & Kanuka

24. Köse

25. Allen

هشتمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی ایران

- ۴- یادگیری ترکیبی دوگانه: در این نوع از یادگیری ترکیبی دانش آموز در مرکز آموزشی حضور دارد و بصورت رودررو مدرس را روزانه می بیند، اما تمام مراحل آموزشی بصورت مجازی و در آزمایشگاه رایانه انجام می شود. اغلب مراحل یادگیری بصورت انفرادی و طی یک برنامه منظم است. در صورت صلاحدید مدرس در برخی از تکالیف و تمرینات گروه نیز تشکیل خواهد شد.
 - ۵- مدل تحصیل در مدرسه و یادگیری در خانه: در این مدل معمولاً دانش آموز در مدرسه تحت آموزش قرار می گیرد. آموزش می تواند در گروه های کوچک یک یا چندنفره انجام شود، اما تمامی تکالیف و بخش عملی در خانه و در بستر وب انجام خواهد گرفت.
 - ۶- یادگیری ترکیبی مبتنی بر تسلط: یکی دیگر از انواع مدل های یادگیری ترکیبی، یادگیری ترکیبی مبتنی بر تسلط است. در این روش ممکن است ترکیبی از تمامی مدل های یادگیری تلفیقی استفاده شود. در واقع معلم با توجه به نیاز کلاس و فراگیر، مدل های مختلف را بر اساس ترکیب کرده و مدل مخصوص به کلاس خود را شخصی سازی می کند.
- بنابراین می توان در شرایط مختلف از روش آموزش ترکیبی متناسب آن استفاده کرد تا در نهایت منجر به افزایش میزان یاددهی- یادگیری شود.

۴. نتیجه گیری

با توجه به ورود آموزش مجازی و در پی آن رسیدن به روش آموزش ترکیبی به عنوان روشی که می تواند مزایای هر دو روش سنتی و مجازی را به همراه داشته باشد، پژوهش های زیادی در این زمینه انجام شده است. بررسی پژوهش های به عمل آمده در این زمینه نشان داد که توجه به الگوی آموزش ترکیبی و طراحی الگو یکی از موضوعات مهم مورد مطالعه بوده است که عموماً در نظام آموزش دانشگاهی مورد بررسی قرار گرفته است (صادقی تبار و شریعتمداری، ۱۳۹۹). همچنین بررسی مزایای روش ترکیبی و مقایسه آن با روش سنتی نیز یکی از محورهای اصلی پژوهش های حاضر است که در پژوهش های به عمل آمده می توان به پژوهش عبدالله زاده (۱۳۹۲) اشاره کرد که در آن رویکرد آموزش ترکیبی توانسته است ارتقای یادگیری را به نحو مطلوب تری به انجام رساند.

از سوی دیگر پژوهش هایی نیز به بررسی عواملی که می تواند آموزش الکترونیک و یا ترکیبی را تحت تأثیر خود قرار دهد، مورد بررسی قرار داده اند تا بتوان با تکیه بر این عوامل در راستای بهبود آموزش الکترونیک پیش رفت. برای مثال فهامی و زارع (۱۳۹۲) دریافتند سه مؤلفه برداشت ذهنی از مفید بودن و برداشت ذهنی از آسانی استفاده فناوری های جدید در آموزش، نگرش به استفاده از فناوری های جدید، تصمیم به استفاده از فناوری های جدید در استفاده از آموزش از راه دور مؤثر است. همچنین خدادحسینی و دیگران (۱۳۹۲) به این نتیجه رسیدند مهمترین مؤلفه در استفاده از فناوری درک سودمندی این نوع آموزش است. زارعی و همکاران (۱۳۹۸) نیز در پژوهش خود نه مقوله که مشتمل بر موانع ساختاری و سازمانی، نبود آموزش های لازم برای معلمان، ضعف دانش آموزان، عدم انطباق برنامه درسی موجود با فناوری اطلاعات و ارتباطات، ضعف مدیریتی، مشخص نبودن اهداف و رسالت، شرایط و موانع فرهنگی، نبود نظام انگیزشی مناسب، فضا و تجهیزات را به عنوان عوامل مؤثر بر یادگیری ترکیبی به دست آوردند. همچنین برخی پژوهشگران رابطه استفاده از این نوع آموزش با دیگر مؤلفه های یاددهی و یادگیری را مدنظر قرار داده اند. برای مثال محمدی و همکاران (۱۳۹۶) رضایت و موفقیت دانش آموزان فنی و حرفه ای تحت آموزش ترکیبی را بیشتر ارزیابی کردند.

در مجموع بررسی های انجام شده نشان می دهد موضوع پژوهش حاضر می تواند باب جدیدی را در موضوع آموزش ترکیبی باز نماید. در پژوهش حاضر پس از بررسی پژوهش های انجام شده در این زمینه و نظریات مختلف و با در نظر گرفتن شرایط کنونی آموزش ترکیبی در دبستان ها و با در نظر گرفتن این موضوع که دیدگاه معلمان نیز مورد توجه است، موانع این آموزش در کلاس درس مورد توجه بود. این موانع شامل پایین بودن توانایی معلمان و دانش آموزان در استفاده از نرم افزارهای آموزشی، پایین بودن توانایی معلمان در کنترل دانش آموزان برای حضور در کلاس مجازی، پایین بودن انگیزه دانش آموزان برای شرکت در آموزش مجازی، عدم دسترسی کافی به دانش آموز برای برقراری ارتباط عاطفی بین فردی با دانش آموزان، پایین بودن حس رقابت بین دانش آموزان برای یادگیری بهتر و بیشتر، عدم خلاقیت و نوآوری معلم در تدریس متناسب با فضای مجازی، عدم دسترسی دانش آموز به امکانات سخت افزاری، پایین بودن مهارت ارزشیابی در بستر مجازی و عدم وجود امکانات نرم افزاری مناسب برای آموزش می باشد. بنابراین با توجه به ضرورت و اهمیت آموزش ترکیبی در دوره ابتدایی اول لازم است در راستای بهبود

هشتمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی ایران

کیفیت آموزش ترکیبی در دوران حاضر، این موانع مرتفع شود تا در نهایت منجر به افزایش میزان یاددهی-یادگیری در دانش‌آموزان پایه‌های اول، دوم و سوم ابتدایی شود.

مراجع

۱. البرزی، محبوبه (۱۳۹۹). رابطه بین متغیرهای هوش معنوی والدین و معلمان و شادکامی دانش‌آموزان دوره ابتدایی: نقش واسطه‌گری بهزیستی معنوی دانش‌آموزان. *فصلنامه علمی پژوهشی مسائل کاربردی تربیت*. ۵ (۱).
۲. جعفری، سید محمدباقر؛ باباشاهی، جبار؛ اسکندری، ندا (۱۳۹۹). بررسی عوامل تاثیرگذار بر وفاداری به یادگیری از طریق رسانه‌های اجتماعی. *فناوری آموزش*. ۱۴ (۲)، ۲۹۱-۳۰۱.
۳. خداداد حسینی، سید حمید؛ نوری، علی؛ ذبیحی (۱۳۹۲). پذیرش آموزش الکترونیکی در آموزش عالی: کاربرد نظریه جریان، مدل پذیرش فناوری و کیفیت خدمات الکترونیکی. *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*. ۱۹ (۱)، ۱۱۱-۱۳۶.
۴. زارعی، اقبال؛ جواهری دانشمند، محمد؛ شیخی فینی، علی اکبر (۱۳۹۸). شناسایی عوامل مؤثر و موانع کاربرد یادگیری الکترونیک در جهت افزایش سلامت روان دانش‌آموزان مدارس ابتدایی شهرستان کرج (یک مطالعه کیفی). *فناوری آموزش (فناوری و آموزش)*. ۱۳ (۴)، ۷۷۳-۷۸۳.
۵. سعیدپور، احمد؛ طبسی، سیده زکیه (۱۳۸۹). آموزش ترکیبی: رهیافتی نوین جهت کاربست در آموزش الکترونیکی. *افق توسعه آموزش علوم پزشکی*. ۴ (۱)، ۵۵-۶۳.
۶. سلیمی، فردین (۱۳۹۹). نقش کرونا ویروس در آموزش مجازی، با تأکیدی بر فرصت‌ها و چالش‌ها. *فصلنامه علمی پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی*. ۸ (۲)، ۵۱-۶۴.
۷. شیرزادگان، محمودی؛ رئیسی فر، زرگر شیرازی؛ طاهری، نوراله (۱۳۹۹). مقایسه سه روش آموزش الکترونیک، سنتی و ترکیبی بر یادگیری درس بررسی سلامت در دانشجویان مامایی. *نشریه آموزش پرستاری*. ۹ (۵)، ۴۰-۳۱.
۸. صادقی تبار، پروین؛ شریعتمداری، مهدی (۱۳۹۹). طراحی و اعتباریابی الگوی آموزش مداوم جامعه پزشکی مبتنی بر یادگیری ترکیبی. *فصلنامه علمی پژوهشی، پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی*. ۸ (۱)، ۷۹-۹۷.
۹. صالحی عمران، سالاری؛ ابراهیم، ضیاءالدین (۱۳۹۱). یادگیری ترکیبی؛ رویکردی نوین در توسعه آموزش و فرآیند یاددهی/یادگیری. *دوماهنامه علمی پژوهشی راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*. ۵ (۱)، ۶۹-۷۵.
۱۰. فهامی، ریحانه؛ زارع؛ حسین (۱۳۹۲). عوامل مؤثر بر پذیرش فناوری‌های جدید در آموزش از راه دور با استفاده از مدل پذیرش فناوری (مطالعه موردی: دانشگاه پیام نور اصفهان). *فصلنامه علمی پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*. ۴ (۱۳)، ۶۷-۸۰.
۱۱. محمدی، مهدی؛ کشاورزی، فهیمه (۱۳۹۹). واکاوی تجارب والدین دانش‌آموزان دوره اول ابتدایی از چالش‌های آموزش مجازی با شبکه‌های اجتماعی در زمان شیوع ویروس کرونا. *نشریه پژوهش‌های تربیتی*. ۷ (۴۰)، ۶۱-۸۳.
۱۲. محمدی، مهدی؛ مرزوقی، رحمت‌اله؛ سلیمی، قاسم؛ منصور، سیروس (۱۳۹۶). تأثیر آموزش ترکیبی بر موفقیت و رضایت فراگیران نظام آموزش فنی و حرفه‌ای. *مجله مطالعات آموزش و یادگیری*. ۹ (۱)، ۹۱-۱۰۸.
۱۳. مسن‌آبادی، معصومه؛ روزبهرانی، نسرین؛ خورسندی، محبوبه (۱۳۹۹). تأثیر برنامه آموزشی ترکیبی بر بهداشت خواب دانش‌آموزان دختر ابتدایی. *آموزش بهداشت و ارتقای سلامت*. ۸ (۱)، ۲۳.
۱۴. مولودی، عابد؛ کریمی، بهروز؛ خرم‌آبادی، یدالله؛ سلیمانی، اسماعیل (۱۳۹۲). مقایسه اثربخشی سه شیوه آموزش مستقیم، مبتنی بر رایانه و ترکیبی بر کاهش مشکلات املای دانش‌آموزان دارای اختلال املانویسی. *ناتوانی‌های یادگیری*. ۴ (۲)، ۸۴-۹۹.
۱۵. نقی‌پور، کبری؛ محمودی، مهدی (۱۳۹۸). یادگیری ترکیبی و نقش آن در توسعه یادگیری. *مطالعات و تحقیقات در علوم رفتاری*. ۲۰ (۱)، ۲۴.

هشتمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی ایران

16. Allen, I. E.; Seaman, J. & Garrett, R. (2007). *Blending in: The Extent and Promise of Blended Education in the United States*. Sloan Consortium. PO Box 1238, Newburyport, MA 01950.
17. Ardid, M.; Gómez Tejedor, J. A.; Meseguer Dueñas, J. M.; Riera, J. & Vidaurre, A. (2015). Online Exams for Blended Assessment. *Study of Different Application Methodologies. Computers & Education*. 81, 296-303.
18. Behnke, C. (2012). Blended Learning in the Culinary Arts: Tradition Meets Technology. *Blended Learning: Across the Disciplines, Across the Academy*. Stylus, Sterling, VA (2011), pp. 13-30.
19. Driscoll, M. & Tomiak, G. R. (2000). Web-Based Training: Using Technology to Design Adult Learning Experiences. *Performance Improvement*. 39(3), 60-61.
20. Frazee, B. (2006). Technology to Enhance the Learning Experience. *Clomedia Journal of Technology*. 32(12), 12-20.
21. Garrison, D. R. & Vaughan, N. D. (2008). *Blended Learning in Higher Education: Framework, Principles, and Guidelines*. John Wiley & Sons.
22. Köse, Utku. (2010). A Blended Learning Model Supported with Web 2.0 Technologies. *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 2(2), 2794-2802.
23. Macaruso, P.; Wilkes, S. & Prescott, J. E. (2020). An Investigation of Blended Learning to Support Reading Instruction in Elementary Schools. *Educational Technology Research and Development*. 1-14.
24. Moskal, P., Dziuban, C., & Hartman, J. (2013). Blended Learning: A dangerous Idea?. *The Internet and Higher Education*. 18, 15-23.
25. Mwanza Simwami, D. (2017). Fostering Collaborative Learning with Mobile Web 2.0 in Semi Formal Settings. *In Blended Learning: Concepts, Methodologies, Tools, and Applications*. IGI Global. 97-114.
26. Picciano, A. G. (2006). Blended Learning: Implications for Growth and Access. *Asynchronous Learning Networks*. 10(3), 95-102
27. Prinsloo, P. & Van Rooyen, A. A. (2007). Exploring a Blended Learning Approach to Improving Student Success in the Teaching of Second Year Accounting. *Meditari: Research Journal of the School of Accounting Sciences*. 15(1), 51-69.
28. Procter, C., (2003). *Blended Learning in Practice*. In Inaugural Education in a Changing Environment conference University of Salford, Salford.
29. Seage, S. J. & Türegün, M. (2020). The Effects of Blended Learning on STEM Achievement of Elementary School Students. *International Journal of Research in Education and Science*. 6(1), 133-140.
30. Tayag, J. R. (2020). Pedagogical Support for Blended Learning Classrooms: Interfacing Teacher and Student Perspectives. *Universal Journal of Educational Research*. 8(6), 2536-2541.
31. Wilson, D. & Smilanich, E. M. (2005). *The Other Blended Learning: a Classroom Centered Approach*. John Wiley & Sons.
32. Wu, J. & Liu, W. (2013). An Empirical Investigation of the Critical Factors Affecting Student's Satisfaction in Blended Learning. *Computers & Education*. 4(1), 23-37.